

Færøerne i en brydningstid

Temanummer: Færøernes økonomi og politik

Kan du tælle til ti på færøsk?

Der er mindst tre gode grunde til at læse dette temanummer ud over hver enkelt af de syv temaartikler. For det første mangler vi i alvorlig grad i Danmark en opdateret samfundsvidenskabelig viden om Færøerne. Vi har i Danmark længe haft en lidt doven tilgang til Rigsfællesskabet fra folkeskole til universiteterne og på Christiansborg. Og hvor mange danskere har egentlig lært at tælle til ti på færøsk? Sjúrdur Skaale, færøsk medlem af Folketinget for Javnaðarflokkurin, har tidligere kritiseret folkeskolens undervisningsmateriale om Færøerne, fordi det er 20-30 år gammelt. Derudover, som han skriver i forordet til dette temanummer, kan Rigsfællesskabet og Færøerne nu betegnes som højpolitik, hvorfor det er særligt vigtigt i et dansk internationalt politisk perspektiv at have et godt vidensgrundlag om Færøerne.

Den anden grund til at læse videre er, at det styrker dialogen mellem danskere og færinger, hvis man kan basere den på tidssvarende viden og undgå fordomme og forældet fakta. Færøerne har rykket sig rigtig langt siden den store krise i 1990'erne. Færøerne er meget mere end bankkrise, grindehvaler, får og fisk. For det tredje består dette temanummer både af introducerende og generelle artikler om færøsk politik, økonomi og international politik samt artikler om en række specifikke emner. Tilsammen underbygger disse syv artikler, at Færøerne befinder sig i en omfattende brydningstid. I det følgende vil jeg først give en kort præsentation af Færøerne og dernæst de enkelte artikler og deres fælles historie om Færøerne i en brydningstid. Afslutningsvist vil jeg introducere nogle af de emner, som ikke fandt vej til dette temanummer, men som fortjener at blive nævnt med et håb om, at de snart tilføjes forskningen om Færøerne og formidlingen heraf.

Færøerne – 18 øer i Nordatlanten i rivende udvikling

Færøerne består af 18 øer, 1.399 km² landareal og 302.000 km² havareal. Befolkningstallet er det højeste nogensinde, tæt på 53.000 indbyggere, hvoraf ca. 21.000 bor i Tórshavn kommune. Færøerne er i vid udstrækning et selvstændigt land med sit eget politiske system med et folkevalgt Lagting og kommunalbestyrelser. Færøerne opkræver egne skatter og fastsætter selv diverse afgifter. Det er stort set kun ift. udenrigs- og sikkerhedspolitikken, ved valg til Folketinget, og når Kongehuset er på besøg, at færinger bliver mindet om, at de er en del af et Rigsfællesskab med magten placeret i København. Og

LAU ØFJORD BLAXEKJÆR
ph.d., adjungeret forsker
ved Færøernes Universitet,
laub@setur.fo

så selvfølgelig i dagligdagen for en del skoleelever, når den står på danskundervisning, så færinger kan lære at tælle til 10 på dansk.

Den blå økonomi (fiskeri, lakseopdræt, skibsfart og offshore-aktiviteter samt maritimt udstyr) udgør størstedelen af den færøske økonomi. Over de seneste årtier er økonomien diversificeret, så offentlige aktiviteter, turisme, bygge og anlæg samt energi nu også bidrager i et omfang, der mindsker risikoen for et nyt økonomisk kollaps, hvis fiskeriet igen kommer i økonomiske vanskeligheder. Dog er Færøerne stadig en meget eksportafhængig lille åben økonomi.

Trods begrænsede forvaltningsmæssige ressourcer deltager de færøske ministerier og kommuner gerne i nordiske, arktiske og andre internationale organisationer, netværk og konferencer. De modsætninger, der oftest fremhæves mellem Danmark og Færøerne, bør også ses i et større nordisk perspektiv i en modsætning mellem Vestnorden og Østnorden. Færøerne er en del af Vestnorden, der i sin bredeste forstand består af Grønland, Island, Færøerne og Kystnorge. Vestnordisk Råd bestående af repræsentanter fra landenes parlamenter omfatter ikke Kystnorge, mens NORA-regionen siden 1996 gør. NORA står for Nordisk Atlantsamarbejde og har hovedkontor i Tórshavn. Vestnorden er sammenlignet med Østnorden uden for EU, har et meget mindre befolkningstal spredt over store kyststrækninger, økonomier tæt forbundet til havet og er historisk knyttede til Danmark som kolonimagt og dansk sprog. Færøerne og Grønland har endnu ikke opnået fuldstændig selvstændighed, men snakker gerne med Island om det. Færøerne er også i langt højere grad end tidligere begyndt at se længere væk end Danmark, Norden og Arktis og er senest kommet med i et internationalt netværk kaldet Large Ocean Nations Forum med deltagelse af f.eks. Malta, Mauritius og Papua New Guinea.

Færøerne i en brydningstid

De enkelte artikler i dette temanummer Økonomi & Politik beskriver hver deres historie, men tilsammen fortæller de også en historie om et land i en omfattende brydningstid. De første tre artikler er mere generelle med fokus på Færøernes politiske system, økonomiske system og i et internationalt politisk perspektiv.

Hallbera West skriver om det politiske system i både historisk og samtidigt perspektiv. Her gennemgås de politiske og forvaltningsmæssige institutioner og traditioner med fokus på Lagtinget, partierne, Landsstyret og ministerierne. West argumenterer bl.a., at mens de politiske institutioner såsom partierne og Lagtinget har en lang historie og veletablerede traditioner, så er forvaltningen af nyere dato og ikke institutionaliseret i samme grad. Det politiske system er på mange måder i gang med at institutionalisere en færøsk forvaltningstradition med alle de gnidninger, det kan afstedkomme, f.eks. i forhold til spørgsmål om finansiering, når nye sagsområder hjemtages fra Danmark.

Magni Laksáfoss skriver om Færøernes økonomiske system i et større historisk perspektiv – dog med nutidige eksempler – og viser en sammenhæng

mellem eksportens størrelse, økonomiens størrelse og befolkningens størrelse. Det fortæller noget om, hvorfor eksport og handelspolitik er så vigtig en prioritet for færøske politikere og erhvervsliv. Artiklen understøtter også nogle pointer i andre artikler, f.eks. at Færøerne er en lille åben økonomi, der er meget afhængig af og påvirkelig af udefrakommende megatrends og spørgsmål om klima og miljø.

Rasmus Gjedssø Bertelsen og Jens Christian Svabo Justinussen skriver om Færøernes internationale politik i et større historisk rigsfællesskabsperspektiv krydret med nutidige eksempler. Bertelsen og Justinussen påpeger, at Færøerne og Arktis altid har været underlagt skiftende dynamikker i det internationale systems sammensætning, hvor magten nu skifter fra Vest til Øst, og hvor Arktis skal tilpasse sig en amerikansk-kinesisk bipolar verdensorden med et Rusland på vej op igen. Igen er Færøerne midt i denne brydningstid, hvor man skal vænne sig til, at man den ene dag kan have et tæt og strategisk samarbejde med Huawei om udbygning af 4G og 5G (som andre nordiske og europæiske lande også havde), og Huawei den næste dag stort set smides på porten, fordi amerikanerne dikterer det.

De næste fire artikler går mere i dybden med emner af særlig betydning for at forstå Færøerne i dag. Hans Ellefsen og Jens Christian Svabo Justinussen analyserer de væsentligste konflikter, der følger med et så betydningsfuldt erhverv, som fiskeriet er i Færøerne. De fortæller også en historie om, hvordan komplekse problemer, f.eks. den store økonomiske krise i 1990'erne og behovet for en mere økonomisk, socialt og miljømæssigt bæredygtig forvaltning af fiskeriet, ikke bare så nye løsninger, men at disse løsninger også førte til nye konflikter. Dette gælder i særdeleshed i dag, hvor store værdier som følge af stor vækst i det pelagiske fiskeri har sat spørgsmål om ejerskab og omfordeling i forgrunden af den færøske politiske debat.

I sin artikel om den færøske oliedrøm viser Árni Jóhan Petersen, at der trods manglende fund af olie og gas i kommercielle mængder i færøsk undergrund alligevel er tale om et slags erhvervseventyr med stor direkte og indirekte økonomisk indflydelse på færøsk udvikling, f.eks. gennem forskellige afgifter på olieeftersøgningerne og skatteindtægter fra de mange færinger, der er kommet i arbejde inden for olie og gas, typisk i Norge. Drømmen begyndte i 1990'erne, hvor færinger havde god grund til at drømme sig væk fra en økonomisk krise og væk fra et fiskerierhverv som eneste økonomiske livline. Drømmen om olie hænger uløseligt sammen med spørgsmål om økonomisk uafhængighed og dermed løsrivelse fra Danmark, men i de senere år er der kommet meget mere fokus på bæredygtighed, klimaforandringer og vedvarende energi, og især yngre færinger taler direkte imod oliedrømmen.

Et andet erhvervseventyr, der har stor betydning for Færøerne i dag, er lakseopdræt og eksport af laks til hele verden. Gestur Hovgaard og Ragnheiður Bogadóttir analyserer i deres artikel, hvordan eventyret om laksen kan forstås i tre perspektiver – det sædvanlige erhvervsøkonomiske eventyrperspektiv og

så det storpolitiske og det bæredygtige perspektiv, hvor ønsket om økonomisk vækst støder på nye geopolitiske grænser, særligt i forhold til eksport af laks til Putin og grænser for bæredygtighed.

Martin Mohr Olsen skriver i sin artikel om Færøernes Universitet, hvordan det har udviklet sig fra 1800-tallets nationalromatiske ideer om nationsbygning til faktisk at spille en sådan rolle i det færøske samfund. Historien om universitetet og dets udvikling er på mange måder et spejl af Færøerne, og flere temaer fra de andre artikler går igen, f.eks. hvordan universitetet – som det politiske system – er præget af gamle ”politiske” traditioner og formål om nationsbygning, mens ”forvaltningen” og organisationen er af nyere dato og mindre udviklet. På samme måde som de fleste artikler viser, så står Færøernes Universitet – som også Færøerne mere generelt – ved et sted, hvor man samtidig skal kunne kigge indad og dyrke det lokale og kigge udad, ikke bare for at lade sig inspirere, men også for at bidrage i et større regionalt og internationalt perspektiv. Universitetet skal til at finde sin plads ikke bare i det færøske samfund, men i det internationale samfund. Her spørger Mohr Olsen, om ikke tiden er kommet til, at universitetet (måske i overført betydning, Færøerne) brander sig selv som det bæredygtige universitet i Arktis. Når man læser alle artikler, tegner der sig et klart mønster af, at bæredygtighed er den store ramme, der i dag binder Færøernes udfordringer og muligheder sammen. Hvordan Færøerne klarer dette, kan resten af verden også lære noget af.

Mange emner kunne desværre ikke dækkes af dette temanummer, selvom de fortjener yderligere akademisk opmærksomhed. F.eks. har Færøerne et mål om 100% vedvarende energi på land fra 2030 og er også med i Parisaftalen, men kan det overhovedet lade sig gøre for et så lille land midt ude i Atlanterhavet? Klima og energi er vigtige emner at undersøge nærmere i et småstatsperspektiv. Den seneste turismeplan og flere kampagner har stort fokus på at gøre turismen bæredygtig, men er bæredygtighed og turisme forenelige? Religion betyder meget mere i Færøerne end i Danmark, men vi mangler viden om, hvordan og hvornår religion i Færøerne hænger sammen med politik og økonomi. Sidst men ikke mindst spiller Færøernes udvikling ind i, hvordan Rigsfællesskabet udvikler og udfolder sig i praksis, så her mangler også ny viden.

Selvom den nye interesse for Færøerne måske mest skyldes den storpolitiske udvikling i Arktis, så har det været en stor fornøjelse at sammensætte og redigere dette temanummer. Mit og bidragydernes håb er, at temanummet både skal fylde et hul i den akademiske litteratur og præsentere relevante og spændende historier om en ofte glemt del af Rigsfællesskabet. Og på den måde pirke til nysgerrigheden, så endnu flere får lyst til at lære at tælle til ti på færøsk (eitt, tvey, trý, fýra, fimm, seks, sjey, átta, níggju og tíggju – sådan staves det, men udtalen skal man øve sig lidt på).